

Janina Danuta Łaniec

"Migracje stałe do Olsztyna.
Uwarunkowania
społeczno-ekonomiczne i
konsekwencje", Barbara
Michniewska-Szczepkowska, Olsztyn
1991 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 569-571

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof D. Szatravski, opisując zaczątki ruchu muzycznego w pierwszych latach powojennych w Olsztyńskim, ukazał znaczący wpływ przybywszy z Wileńszczyzny na powstanie, ożywienie bądź tworzenie jego instytucjonalnych form. Źródłami tej społecznej aktywności wilan — zdaniem Autora — były: wyniesiona z okresu przedwojennego potrzeba eksponowania własnej kultury i tożsamości narodowej oraz formy repatriacji grupowej, której dośrodkowe tendencje, wsparte działalnością kulturalną, integrowały ludność napływową z miejscową. Autor wymienił wielu przedstawicieli inteligencji, której działalność organizatorska i artystyczna, prowadzona z entuzjazmem „przeniesionym wprost z Wilna”, była załączkiem wielu działających obecnie stowarzyszeń społeczno-kulturalnych, szkół, zespołów amatorskich, powstających wówczas w małych niejednokrotnie środowiskach. Z licznego grona zasłużonych, działających w tym okresie i później, warto przytoczyć nazwiska Czesława Hermana, Mikołaja Beynara (ojca Leona Lecha, znanego bardziej pod pseudonimem Paweł Jasienica), Marii Kowalewskiej-Abramowicz, wspomnianego wcześniej Henryka Rejbakozza, Aleksandra Cywińskiego czy Hieronima Sławińskiego.

Tom zamyka obszerny wywód językoznawczy Alojzego Adama Zdaniukiewicza na temat pochodzenia gwar wileńskich. Autor przedstawił w nim dawne, sięgające XIX w. spory językoznawców, dotyczące pochodzenia i zasięgu terytorialnego języka litewskiego oraz jego stosunku do innych języków, w tym do języka polskiego. Cytując argumenty badaczy litewskich i polskich scharakteryzował następnie współczesny przedmiot sporu: kiedy i na jakim substracie językowym (litewskim czy białoruskim) powstały gwary wileńskie? Weryfikując rozbieżne poglądy językoznawców, sięgnął Autor po przykłady etnograficzne i historyczne i doszedł do konkluzji: twierdzenie jakoby polszczyzna kresowa była świeżym nalotem na obcym podkładzie językowym stanowi w wielu przypadkach „rażące uproszczenie” z uwagi na niejednorodność etniczną ludności zamieszkującej okolice Wilna. Za bliższy prawdy uznał pogląd, iż polszczyzna nie była obcym nalotem na jakimkolwiek substracie językowym, lecz stanowiła jeden z dwu lub więcej składników tegoż substratu. W podsumowaniu poglądów językoznawców polskich Autor przyznał przewagę racji tym, którzy opowiadają się za dawnym pochodzeniem gwar wileńskich.

Zaprezentowane referaty — plon prekursorskiej sesji kulturoznawczej — stanowią rodzaj dokumentu sociohistorycznego, rejestrującego zarówno zjawiska społeczne, z grubsza przecież znane, jak nade wszystko twórcze indywidualności tamtych lat. Dzięki bowiem realnym dokonaniom konkretnych osób współczesny czytelnik, zwłaszcza historyk kultury czy socjolog, zyskuje treściwy obraz stosunków społecznych w regionie Warmii i Mazur i w miarę pełny wymiar uczestnictwa w nim dużej (stanowiącej ok. 26% ogółu ludności) grupy wileńskiej, współtworzącej oblicze kulturalne „ziemi odnalezionych przeznaczeń”.

Zbigniew Ślesiański

Barbara Michniewska-Szczepkowska, *Migracje stałe do Olsztyna. Uwarunkowania społeczno-ekonomiczne i konsekwencje*, Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, Olsztyn 1991, ss. 330.

Treść omawianej książki zawarta została w trzech częściach. W pierwszej Autorka dokonała przeglądu i analizy dotychczasowych publikacji na temat roli miasta w systemie osadniczym w powiązaniu z migracjami, przedstawiła także problematykę metodologiczną. Zaprezentowała współczesne koncepcje polskie oraz teorie zagraniczne dotyczące prawidłowości w mechanizmie migracji stałych.

Migracje odegrały istotną rolę w ukształtowaniu społeczności Olsztyna, który, z jego wybitnie rolniczym zapleczem, pełnił funkcje centralnego ośrodka w systemie przepływów migracyjnych ze wsi do miast, funkcję o ponadlokalnym znaczeniu. W swych założeniach badawczych Autorka szczególną uwagę przywiązywała do: etapowości i form migracji, cech demograficznych i społeczno-zawodowych imigrantów, czynników i przyczyn migracji, zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej imigrantów po przybyciu do Olsztyna.

W drugiej części opracowania Autorka dokonała charakterystyki badanego środowiska. Przedstawiła specyfikę historyczną miast województwa olsztyńskiego i rolę migracji w ich rozwoju w okresie po 1945 r. Założyła, że małe miasta są ogniwem pośrednim na drodze migracji ze wsi do dużego miasta, a specyfika małych miast regionu olsztyńskiego, wynikająca z przeszłości historycznej (zasiedlanie po 1945 r.), jest sprawą już zanikającą. Tym samym przyjęła tezę, że pod względem demograficznym małe miasta tego regionu upodabniają się do innych miast Polski, a o strukturze przemieszczeń ludności decydują głównie funkcje społeczne i ekonomiczne oraz sytuacja gospodarcza. Wyniki badań potwierdziły trafność tych założeń.

Kierując się pojęciem motywu migracji i mając na uwadze cechy osobiste i społeczno-zawodowe osób migrujących, Autorka zestawiała wszystkie deklarowane przez respondentów motywy w pięciu grupach wartości, decydujących o zmianie miejsca zamieszkania. Były to: praca, nauka, mieszkanie, środowisko społeczne i warunki zdrowotne, rodzina. Odpowiedzi na pytania dotyczące uznanych wartości sfery materialnej (hierarchia i cel wydatków, plany i dążenia na przyszłość, sposób urządzenia mieszkania, zakup wybranych przedmiotów itp.), środowiska społecznego i rodzinnego oraz ruchliwości społeczno-zawodowej, umożliwiły określenie społecznych i ekonomicznych uwarunkowań motywacji imigrantów. Takie ustawienie problemów zapowiadało wielowarstwowy i bardzo interesujący materiał empiryczny.

Ruchliwość społeczno-zawodową rozpoznawała Autorka w ujęciu międzypokoleniowym i wewnątrzpokoleniowym. Uzyskała w ten sposób dodatkowe informacje o przynależności respondentów do grup społeczno-zawodowych i ich pochodzeniu społecznym. Czynniki migracyjne ujęła w dwóch podstawowych grupach — jako czynniki wypychające z poprzedniego miejsca zamieszkania oraz czynniki przyciągające do Olsztyna. Czynniki zawierały także oceny, aspiracje i motywy przemieszczeń. Autorka miała na uwadze wzmoczoną skłonność ludności do przemieszczeń w pewnych okresach życia i w różnych sytuacjach życiowych. Uwzględniła zatem kilka zmiennych niezależnych, oddziałujących na stopień podatności na migrację (np. wiek, stan cywilny). Za dominujący czynnik uznała jednak rodzinę.

W części trzeciej Autorka przedstawiła kierunki przemieszczeń, cechy społeczno-zawodowe i demograficzne imigrantów, przyczyny migracji w powiązaniu z wymienionymi cechami imigrantów, zmiany sytuacji społeczno-ekonomicznej imigrantów po przyjeździe do Olsztyna. Udowodniła jedną ze swych głównych tez, mówiącą o etapowości migracji. Ukazała, że dla wielu imigrantów Olsztyn był którymś z kolei etapem przemieszczenia na trasie wieś — małe miasto — miasto — Olsztyn. W rezultacie ludność, która przybyła do Olsztyna w badanym okresie, stanowiła bardzo zróżnicowaną pod względem pochodzenia terytoryjalnego grupę mieszkańców; napłynęła z 49 województw Polski. Zaledwie 42,2% ludności miejskiej urodziło się w miastach województwa olsztyńskiego, reszta pochodziła ze 134 miast Polski, przeważnie małych, zwykle znajdujących się w województwach ościennych. Wieś, była miejscem urodzenia ponad połowy respondentów.

Praca B. Michniewskiej-Szczepkowskiej zawiera dużo informacji demograficznych mogących zainteresować nie tylko demografa. Trudno w ramach recenzji wszystkie przytoczyć. Autorka ukazała szereg powiązań między badanymi cechami a przyczynami

migracji. Każdą zmienną rozpatrywała w kilku kategoriach typu urbanistycznego. Ukazała hierarchię przyczyn przyciągających do Olsztyna w różnych układach, np. mężczyźni ze wsi, z małego miasta, ze średniego miasta itp. Z badań wynikało, że o przyczynach migracji decydowała na ogół praca lub rodzina. Sporo ludności przyciągał Olsztyn jako miejsce nauki, zamieszkania, nie bez znaczenia były też czynniki zdrowotne. Podobnie wielokierunkowo rozpatrywała Autorka czynniki wypychające imigrantów z ich ostatniego miejsca zamieszkania. Ciekawy jest również podrozdział dotyczący zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej imigrantów po przybyciu do Olsztyna. Autorka ukazała zróżnicowanie imigrantów co do sposobu urządzenia mieszkania, preferencji zakupów, awansu zawodowego i innych czynników społeczno-ekonomicznych.

Praca jest obszerna, zawiera olbrzymi zasób danych, częściowo włączanych do tekstu, wykorzystanych przy analizie i wnioskach, prezentowanych także w postaci graficznej w aneksie. Aneks stanowi zestaw aż 78 tabel oraz 22 rycin. Szkoda tylko, że niektóre z nich są mało czytelne.

W sumie należy stwierdzić, że opracowanie Barbary Michniewskiej-Szczepkowskiej jest cennym wkładem w piśmiennictwo dotyczące terenu Warmii i Mazur, stanowi źródło licznych i ciekawych informacji demograficznych o ludności Olsztyna, informacji także socjologicznych, zawiera ciekawe wnioski, porównania, spostrzeżenia, ukazuje zależności.

Janina D. Łaniec